

ארוחת צהריים עם פדרו

שואלים את חואן: "האם הכרת את פדרו?"
האם אני מכיר את פדרו? קורא חואן, אנחנו אכלנו ארוחת צהריים ביחד!"

הכירי?"
זה היה כך, מספר חואן, "יום אחד אני רוכב על סוסים בפאמפאס (הערבה). לפתע צץ פדרו מאחורי אחד השיחים. מכון אליו את אקדחו ואומר: חואן, רד מן הסוס! לו יש אקדח, לי אין, אז אני יורד. פדרו אומר: חואן, אכול את גללי הסוס. לו יש אקדח, לי אין, אני אוכל את הגללים. וכך אכלנו ארוחת צהריים ביחד."

את הבדיחה הזאת סיפרתי עשרות פעמים לידידים מצריים, כשריכנו על גמאל עבראל-נאצר. והנמשל: כמשך שמונה חודשים, ממאי עד דצמבר 1948, אכלנו, עבראל-נאצר ואני מאד תם גללים. שירתנו ביחד באותה החוויה. כאשר השוויתי את זיכרונותיו עם זיכרונותי נוכחתי לדעת שהשתתפנו ביחד בכמה וכמה קרבות. הוא נפצע בקרב על הגבעה 105 ליד נגבה, שבה זכתה הפלוגה שלי בתואר "שועלי שימשון". אני נפצעתי בקרבות כיספאלוג'ה, שבהם זכה עבראל-נאצר בעיטור. מכיוון שרוב הקרבות האלה התנהלו בלילה, והיו קרבות מגע ממש, בוודאי היינו קרובים זה לזה לא פעם במרחק של כמה מטרים.

"אולם," אני נוהג להוסיף, "מעולם לא נערכה לנו היכרות רשמית."

תמיד הצטערתי על כך. הייתי מעוניין מאוד להכיר את הגבר המרתק הזה, שטבע את חותמו על תולדות המרחה.

בעוד כמה ימים ימלאו 14 שנה למותו, ומן הסתם יתלקח שוב הוויכוח על אישיותו. האם היה גיבור או נבל? "הרודן המצרי", כפי שכינו אותו דויד בן-גוריון, "היטלר של המזרח התיכון", כדברי מנחם בגין, או איש הקידמה והשיחור?

בעיני הפלסטינים עבראל-נאצר היה גיבור לאומי. כימיהשפל של העם הפלסטיני, בטרם קמה תנועת פת"ח והחזירה להם את הרגשת הזהות הלאומית, שימש המנהיג המצרי כגיבורם וכסימלם. הוא הרים את כבוד הערבים מן העפר. הוא נטע בליבם גאווה חדשה, אחרי מאות שנות הריכוז וההשפלה. הוא העלה על נס את קיומה של "אומה ערבית", העומדת מעל למחיצות שבין העמים והמדינות.

בתרבות הערבית (כמו בתרבות היהודית-המזרחית) נועד מקום מרכזי למושג הכבוד. עבראל-נאצר המרשים, גבההקומה ויפדתהואר, בעל כושרהנאום המלהיב והסוחף, שכבש את ליבו של כל מי שנפגש עימו, שהתרועע עם ג'ו והארלאל נהרו ההורי ומאו טסה-טונג הסיני כיווה עם שווים, מילא את לב הערבים בכל מקום בגאווה חדשה. והפלסטינים, בני העם הערבי המדוכא והמושפל ביותר, אימצו אותו אל ליבם כיתר-שאת.

הישגיו הממשיים של עבראל-נאצר שנויים הרבה יותר במחלוקת. גם במצריים מצאתי רבים, בייחוד בקרב האינטלי-גנציה הצעירה, המכירים בתרומתו של האיש למוראל הלאומי ולהחזרת הכבוד העצמי האבוד למצריים. אך הם זוכרים גם את הטרור שהשליט, את כליאתם של טובי האנשים מימין ומשמאל במחנות-הריכוז שבהם היה נהוג מישטר נורא של עינויים, את הריס הכלכלה המצרית ואת שקיעת העיר קאהיר בתהומות ההונחה, ושוב, ולעומת כל אלה: הרדנה האמיתית לשכבות העניות, הבטחת הקיום המינימלי לכל על-ידי מזון מסובסד בקיצוץ, הקמת מערכת הבריאות העממית, ועוד.

חוקר ישראלי, שבידוק את היחסים בין ישראל ועבראל-נאצר, ימצא שהתמונה מסובכת מאוד. כשעלה לישראל, בטרם גיבש את השקפותיו, ביקר גם את האפשרות להגיע לידי שלום עם ישראל. הוא הוסיף אליו למצריים את יידור מימי המלחמה, ירוחם כהן, שליט התימן, דובר-הערבית, של יגאל אלון, משרד-החוץ מנע את נסיעתו. לאחר מכן ניסה ליצור מגעים עם ישראל באמצעות הדר"ד נחום גולדמן ואנשיו. ממשלת ישראל חיבלה במגעים אלה, בין השאר באמצעות העסק-כיש המפורסם. אך במשך כל שנות ה-50 באו יוזמות כאלה מצד מצריים — הן לפני מלחמת-סיני, הן אחריה.

לעולם לא נדע כביטחון מה היתה מידת הרצינות של איתותים מצריים אלה. הם לא הועמדו מעולם במבחן רציני. בן-גוריון ועורריו, ובראשם שימרון פרס, העדיפו תמיד את הברית עם הקולוניאליסטים הבריטיים והצרפתיים נגד הערבים, על פני ברית אפשרית עם הלאומיות הערבית נגד הקולוניאליזם.

החל מסוף שנות ה-50 ועד אחרי מלחמת ששת-הימים רכב עבראל-נאצר על גל האחדות הערבית. הוא נכשל לחלוטין בהגשמת רעיון זה — שעורר את התלהבותם של הפלסטינים, שראו בו את הדרך לחזרה לתהבה הערבית כשווי-זכויות. כסוף מיו חזר אל רעיון השלום עם ישראל. בין השאר נשלחו שליחים אל אנשי-שלום ישראליים, כדי להכשיר את הקרקע. אחד מהם, איש בכיר במשרד-החוץ, פנה אליו בארצות-הברית. אחד האנשים שסיפר לי לעיתים קרובות על עבראל-נאצר (ולו עליי) היה אריק רולו, העיתונאי הצרפתי-היהודי-מצרי, שגם ליבו נשבה על-ידו. פעם סיפר לי שראה אצל עבראל-נאצר את סיפרי מלחמת היום השביעי, שבו תיארתי את המאורעות שהובילו למלחמת ששת-הימים. טענתי כי הנשיא המצרי לא רצה במלחמה, כי אם הסתבך בהשתלשלות בלתי-מכוונת. עבראל-נאצר אישר באוזניו שזהו אכן תיאור נאמן. שגיאותיו

עבראל-נאצר

בשלושת השבועות שקדמו ל-5 ביוני גרמו במידה רבה למלחמה, ששינתה את ההיסטוריה של ישראל ושגרמה, בדעבר, לאסון לאומי.

בראשית 1970 קרא לי רולו וסיפר לי שהקליט ראיון ארוך מאוד עם עבראל-נאצר. המנהיג המצרי דיבר באופן חופשי על פיתרון-שלום עם ישראל, ובכלל זה יחסים דיפלומטיים וכלכליים. אחרי הראיון ביקש ממנו הנשיא לגנוז את רובו, ולפרסם רק חלק קטן ממנו. רולו השמיץ באוזני את הראיון כולו. שאלתי אם הוא מרשה לי להביא את הדברים לידיעתה של ממשלת-ישראל, והוא הסכים.

לא היה טעם לדבר עם גולדה מאיר, שהיתה אשה מוגבלת, גוענית ושונאת-ערבים. משרד-החוץ, אבא אבן, כבר התייגשתי, כי התגלה כאיש חלש-אופי, שלא יילחם לעולם על ריעות. התלתי לפנות אל פינחס ספיר, האיש החזק במפלגת-העבודה, שנחשב כמלך היונים.

ספיר הוסיף אותי, נפגשנו בלישכתו, בקריה התליאכיתית.

נלווה אליו אמנון זיכרונות. סיפרתי לספיר על דברי המנהיג המצרי בראיון המוקלט, ואמרתי שאני יכול להביא לו העתק של הסרט. לאכזבתי התהומית, לא גילה ספיר כל עניין בכך. מרבדיו למדתי שאין לו מושג בעניינים ערביים, ושהם גם אינם מעניינים אותו. לעומת זאת דיבר בלהט על משה ריין, שאותו שנא מקרב לב. לא מילחמת ישראל-מצריים העסיקה אותו, אלא מילחמת ספיר-ריין.

אנוור אל-סאדאת, שנבחר על-ידי עבראל-נאצר כסגנו, המשיך במדיניותו. רעיון השלום עם ישראל כבר היה מוכן, כאשר הגיע לשלטון. הדבר בין השניים היה נעוץ בכך שעבראל-נאצר היה מודע הרבה יותר למקומה של מצריים בעולם הערבי. איני מניח שהיה מסכים לשלום נפרד, ישראלי-מצרי, כפי שעשה סאדאת.

בכתיהם של ערבים רבים בישראל עדיין תלויה תמונתו של עבראל-נאצר. לגביהם, הוא האיש שהחזיר גם להם את הכבוד. ויש בכך גם הסתייגות ברורה מיורשו, סאדאת, שהפקיר לרעתם בקמפ-דייוויד את העם הפלסטיני.

תחזית ארץ כנען

מה קרה לתנועה הכנענית — זו שביקשה להחזיר אותנו לימי כעל ועשתורת, כנען העתיקה ומלכות-ישראל הראשונה? היא חיה וקיימת — במכון המטאורולוגי.

מה למוגיה-אוור ולקרניה-שור? שאלה טובה, אין לי תשובה עליה.

אני רק יודע שמי שמנסה את תחזית מוגיה-אוור, המשודרות בכלי-התקשורת, אינו מסתכל במפת ישראל כפי שהיא. הוא מסתכל כמפה עתיקה מימי המלך שאול.

התחזית המפורטת מתחילה בארץ מעכה (רמת-הגולן). עוברת לחבל נפתלי (הגליל), ממשיכה לחבל אפרים (השומרון), משם לעיר יבוס (ירושלים). רק במקום השמיני נזכרת שפלת-החוף. שבה לא ישבו בימיקדם בני-ישראל, אלא פלישתים וצידונים. אומנם, בימינו אלה ישבים מרבית תושבי המדינה בשפלת-החוף, אך אין זה מעניין את המטאורולוג. שיחכו בסבלנות עד שיבוא תורם, ושיגידו תורה על שמזכירים את האיוור הזה ככלל.

בתחזית מוגיה-אוור המשודרת במהדורות-החדשות האחרונה, לקראת חצות, אין שפלת-החוף מוזכרת כלל. ל-20 אלף התושבים דוברי-העברית בשומרון נאמר מה צפוי להם למחרת היום, אך לא למיליון ויותר תושבי גוש דן.

ובצדק: המתנחלים בבית-אל הם יורשי הישראלים הקדומים. ואילו תושבי עכו, חיפה, תליאכית ואשדוד אינם אלא יורשי הצידונים והפלישתים.

להספיד את עצמנו

בימי וזהו של סטאלין (כשהיה עדיין "שמש העמים" בעיניהם של מנהיגי מפ"ם ומק"י) הוחלט בכרית-המועצות להקים אנדרטה

לזכר אלכסנדר סרגייביץ' פושקין, גדול הסופרים הרוסיים. נערכה תחרות ארצית בין אמני ברית-המועצות, גדולי הפסלים הציעו את הצעותיהם.

בתחרות זכה פסל של סטאלין, בגובה של 20 מטרים, כשהוא מחזיק בידו ספר של פושקין.

סיפור זה עלה בזיכרונותי לאחרונה כמה פעמים, כאשר קראתי מאמר-הספר והקשבתי לנאומי-הספר על ידי.

הגעתי למסקנה כי כל ההספדים מתחלקים לשני סוגים עיקריים.

בעלי הסוג הראשון מספידים בנוסח "המנוח ואני". למנוח מוקדשים כמה מישפטי-הקרמה, ולאחר מכן מוקדש כל השאר לאני.

בעלי הסוג השני אומנם מספידים את המנוח בלבד, אך למעשה הם מספידים את עצמם. הם מייחסים למנוח את כל התכונות היופות שהם רואים כעצמם, ומעלים אותו על נס.

כך או כך — כל המספיד, את עצמו מספיד.

הוי, איזה שיקוי?

לפני שלושה שבועות הפליג המוסיקאי בן-ציון אורגד בשבועון זה בשבח יצירותיו של ריכארד ואגנר. "לראות אופרה שלמה שלו זוהי חוויה בלתי-דגילה", אמר, וכך עורר בי זיכרונות. כבר סיפרתי כאן שגדלתי בבית מוסיקלי, וכי אחת היצירות האהובות ביותר על אבי היתה הפתיחה למיסטר-זינגר (האמנים המזמרים) של ואגנר. שמעתי בילדותי עשרות רבות של פעמים. אך מעולם לא ראיתי אופרה של ואגנר.

זה הציק לי. מדברים כה רבות על האיש, מתווכחים בלי-סוף עליו ועל יצירותיו, גם אני משמיץ ריעות על כך, אך מעולם לא ראיתי אופרה שלמה שלו.

נעת ביקוריי בחו"ל חיפשתי לא פעם הזדמנות לתקן את המעוות, אך משום-מה לא הסתייע הדבר ביד. רחל אשתי משתעממת מכל האופרות, בלי הפליה. נשים אחרות, שהודמן-לי לבלות עימן ערב בווינה, בלונדון או בפאריס, היפנו את ראשיהן בזוועה כשרמת-לחן שאולי כדאי לראות אופרה של ואגנר. הן העדיפו ארוחה של צדפים ויין או מחזה של ברנארד שו.

עד שכאתי לטורונטו.

יש לי ידידה שהיא סיפור בפני עצמו. היא נולדה ברוסיה, לאב רוסי ולאם שנמנתה עם המיעוט הגרמני העתיק ברוסיה ("הגרמנים של חבל הוולגה"). בעת הפלישה הנאצית לרוסיה ברח האב עם הנחות הסובייטיים מיוזרה. האם נשארה. עברה כמתרגמת במישרי הממשל הצבאי (או המינהל האזרחי). כאשר נסוגו הגרמנים מערבה, לקחו את האשה ובתה איתם. אחרי המלחמה הגיעו השתיים לקנדה. הבת היא עתה מרצה במיקצוע שואו כל-יך מסוכך עד שלא עמיתי בדיוק על טיבו, והיא תרבותית מאוד. חוץ מזה היא גם יפהפיה.

כששמעה שאני עומד לבוא לטורונטו, החליטה שהגיעה זמני לספוג קצת תרבות, ועל כן לקחה אותי לראות את טריסטאן ואיזולדה, אחת האופרות הנהדרות ביותר של ואגנר, שהוצגה שם על-ידי להקת-אופרה מבקרת מגרמניה.

איך זה היה?

הממ... ובכן, קודם כל עליי לציין שהייתי עייף מאוד. באתי בטיסה מתישה, התרוצצתי. בקיצור...

הפתיחה הנהדרת מוכרת לי היטב, והמחשבות שלי נדרו. כשהורם המסך ראיתי את איזולדה שוכבת על יצוע בביתן שהוקם למענה בחרטום של ספינה, שהובילה אותה מאיזולנד מולדתה לקורנוול, בקצה הדרומי-מערבי של האי הבריטי. היא עמדה להינשא שם למלך. הוביל אותה נאמנו של המלך, טריסטאן האביר, שהרג לפני כן את ארוסה הקודם של איזולדה.

איזולדה, בת המכשפים, שרה יפה והרבה על מר גורלה, ומחשבותי נדרה שוב. באמצע נמנמתי קצת. לפני שנדרמתי לגמרי, עוררתי את עצמי ועקבתי אחרי המאורעות (איזולדה זומה להרעיל את עצמה ואת טריסטאן השנוא. אך האמה שלה החליפה את הרעל בשיקוי-אהבה. טריסטאן ואיזולדה מתחבקים באכסטיאווה של אהבה. מסך).

קמתי, שתיתי קפה במיונן והתעוררתי. אך במערכה השניה

ואגנר

מחזירה את נשמתה לבוור, בעזרת השיר מות-אהבה (כך עדין והישי חיוב...).

אחרי כן החלטתי שראיתי את ואגנר כפי שצריכים לראות אותו — קצת ער, קצת ישן, ניסיל-אנים. המוסיקה המהפנטת נשפכת ישר אל תוך תהי-הכרה שלי, רגש-איל-רגש, מבלי לעבור את תווכו של המוח.

אולי הייתי באמת מכושף, כקריאתה של איזולדה מוכת-האימה: "הוי, איזה שיקוי...?"